

Sarı Aşıq irsinin öyrənilməsi tarixindən

Könül Məmmədova

fəlsəfə doktoru proqramı üzrə dissertant

Azərbaycan Universitetinin

E-mail: dilchilik2001@gmail.com

Rəyçilər: filol.ü.f.d., dos. A.X. Ramazanova,
filol.ü.f.d., dos. Ş.Ə. Albaliyev

Açar sözlər: Sarı Aşıq, tədqiqat tarixi, təcnis, bayatı, dastan, xalq şeiri

Ключевые слова: Сары Ашуг, история исследования, теджнис, баяты, дастан, народная лирика

Key words: Sari Ashug, history of research, Sednik Pashayev, tajnis, bayati, epos, folk poetry

Azərbaycan xalq şeirinin xüsusən, onun ən çox yayılmış bayatı janrının inkişafında misilsiz xidmətləri olan Sarı Aşığın (XVII əsr) poetik irsinin, tərcümeyi-halının və ədəbi mühitinin öyrənilməsi tarixini şərti olaraq üç mərhələyə bölmək olar:

1. XIX əsrin ikinci yarısından XX əsrin ikinci yarısına qədərki mərhələ;

2. Keçən əsrin 50-ci illərindən Müstəqillik dövrünə qədər olan mərhələ;

3. Müstəqillik illərini əhatə edən mərhələ. Bu mərhələlərin hər birində müxtəlif müəlliflərin Sarı Aşıq haqqında xüsusi tədqiqat və məqalələri ilə yanaşı, görkəmli elm və ədəbiyyat xadimlərinin böyük el sənətkarının yaradıcılığına dair fikir və mülahizələri dəqiq qəti cəlb etmişdir.

Birinci mərhələ öz başlanğıcını XIX əsrin məşhur təzkirəçisi Əndəlib Qaradağının (bəzi tədqiqatlarda Qaracadaği kimi də işlənir) “Təzkirəyi-Qaradaği” əsərində Sarı Aşıq şəxsiyyətinə və fəaliyyət məkanına münasibətindən götürür. Sonralar Azərbaycan folklorşünaslığının bir sıra nümunələrində dönə-dönə istinad edilən Qaradaği fikri aşağıdakı şəkildədir.

“Sarı Aşıq Qaradağ mahalındandır. Çox qədim vaxtlarda gəlib Qarabağın Zəngəzur mahalında Həkəri çayının kənarında vaqə Güləbürt adlı qəryədə süknə edib” (3, 7-10).

Böyük el sənətkarının əslində harada anadan olduğu bu günə qədər folklorşünaslıqda mübahisəli sayılsa da, onun bir aşıq kimi harada formalaşdığı və harada yaşayıb-yaratdığı məsələsində folklorşünasların çoxu yuxarıdakı məlumatla həmrəydir. Əndəlib Qaradaği təzkirəsində Sarı Aşıq haqqında verilən bilgilərin əhəmiyyətli tərəfi də bundadır.

Sarı Aşıq şəxsiyyətinə və poetik irsinə ciddi və çox cəhətli münasibət mahiyyət etibarını ilə XX əsrin 20-ci illərindən başlayaraq nisbətən daha elmi və daha mütəşəkkil xarakter almışdır. Birinci mərhələnin uğurlarından söz düşəndə ilk olaraq görkəmli folklorşünas və ədəbiyyatşünas Salman Mümtazın Sarı Aşıq irsini və şəxsiyyətini üzə çıxarmaq sahəsindəki söyləri və xidmətləri diqqəti cəlb edir. Bu xidmətləri tanınmış folklorşünas, professor Məhərrəm Qasımlı qədir bilənliklə və böyük ustalıqla aşağıdakı kimi ümumiləşdirir:

“Salman Mümtazın bu yöndəki fəaliyyəti Sarı Aşığın geniş ictimaiyyətə tanınması anlamında müstəsna əhəmiyyət daşıyır. O, Sarı Aşıq bayatılarının ilk nəşrini hazırlamış və bu ədəbi şəxsiyyətlə bağlı təqribidə olsa, bioqrafik oçerk yazmışdır. Həmin kitab 1927-ci ildə (daha sonra təkmilləşdirilmiş və əlavələrlə zənginləşdirilmiş şəkildə “Sarı Aşıq” adı ilə 1934-

cü ildə) “Azərnəşr”də “Aşıq Abdulla” adı altında çap olunmuşdur. Çeşidli qaynaqlardan bilgilər toplayan S.Mümtazın Sarı Aşıqla bağlı bioqrafik təqdimatı Ə.Qaracadağının verdiyi ilkin bilginə təsdiqləməklə yanaşı, bir çox yenilikləri və dəqiqləşdirmələri ilə diqqəti çəkir: “XI əsr-hicrinin əvvəllərinə qədər yaşamış Aşıq Abdulla çox səmimi, nazik xəyal el şairidir. O taylı, yəni Arazın o tayından gəlmə, həm də sarışın olduğu üçün Sarı Aşıq, Qərrib Aşıq adları ilə şöhrət tapmışdır. Aşıq Xə sr-hicrinin axırlarında Qaradağ mahalından köçüb, Zəngəzur qəzasına gəlmiş və orada da Qaradağlı kəndində sakin olmuşdur. Təqribən yüz il bundan qabaq dağılıb viran olan Qaradağlı kəndi o zamanlar şənlikli, abad kənd imiş. Burada Aşığın adı ilə adlandırılmış bir təpədə vardır ki, bu gün yenə ona “Aşıq yaylağı” deyirlər. Aşıq o təpənin üstündə oturub bayatı çağırarmış” (4, 496).

Salman Mümtaz Sarı Aşıq şəxsiyyəti, həyatı və yaradıcılığı ilə bağlı yalnız tədqiqatları ilə deyil, toplayıcılıq fəaliyyəti ilə də böyük uğurlara imza atmışdır. Bu cəhətdən fədakar folklorşünasın 1935-ci ildə Seyid Hüseynin redaktorluğu ilə “Azərnəşr”də çapdan çıxmış “Sarı Aşıq və bayatıları” kitabının mündəricə zənginliyinə və rəngbərəngliyinə yaxından diqqət yetirmək Salman Mümtazın öz dövrü üçün misilsiz xidmətlərinə bir daha əminlik yaradır. Kitaba Salman Mümtazın xalq arasından topladığı və Sarı Aşığa mənsub hesab etdiyi “A yaxşı”, “Gəlmədin”, “Görsəydim”, “Gözlərin”, “Var”, “Yetişdi” rədifli 6 qoşması (5, 1-6), 1 tənisi (5, 7-8), 439 təxəllüslü bayatısı (5, 9-79), 193 təxəllüssüz bayatısı (5, 80-111), 11 bayatı-tapmacası (5, 112-113), Sarı Aşıq şeirlərinin XVIII əsrin birinci yarısından XIX əsrin ikinci yarısına qədər müxtəlif dövənlərdə köçürülmüş bir neçə əl yazması (5, 115-122), eləcə də, “Muradxanlı kəndinin yanında və Həkəri çayının sağ tərəfində “Aşıq qəbiristanı” adı ilə tanınan qəbiristandan sinə daşında saz şəklində olan qəbirin şəklində (5, 123) daxil edilmişdir. Üstəlik oxucu üçün asan və əlverişli olsun deyə, kitabdakı bayatı nümunələri klassik divan ənənəsinə uyğun olaraq, hər misrasının sonuncu hərfinə görə əlifba sırası ilə təqdim olunmuşdur.

Sarı aşıqşünaslıqda Salman Mümtaz tədqiqat və mülahizələrinin rolunu və sanbalını aydın təsəvvür etmək üçün yenə də Məhərrəm Qasımlının qiymətli bir müşahidəsini yada salmalı olacağıq. Tanınmış folklorşünas yazır:

“Salman Mümtazın verdiyi bilgilər belə bir cəhəti ilə də diqqəti çəkir ki, araşdırıcının gətirdiyi fakt və dəlillər, eləcə də, tarixi-coğrafi təsvirlər daha çox məhz onun özünə məxsusdur. Belə ki, Ş.Mümtazın Sarı Aşıq qəbrini öz gözləri ilə görməsini və əldə etdiyi bilgiləri həmin çevrənin el-camaatından toplaması açıq-aydın duyulur: “Aşıq günbəzi Güləbird kəndinin özündə vaqə olub. Həkəri çayının sol tayındadır. Günbəzin üstündə heç bir yazı, tarix yoxdur. Yalnız qəbir daşının üstündə bir saz şəklində qazılmışdır. Bundan qiyas etmək olar ki, Aşıq sazda çalarmış. Yaxşının qəbrinə isə Həkəri çayının o biri tayında, yolun yuxarisindədir. Yaxşı Aşığın istədiyi kimi üzünü qibləyə, Aşıqda tərsinə gömülmüşdür. Həkəri çayı da bu iki qəbrin arasından axmaqdadır. Əhalinin bir qismi aşığı Haqq Aşığı adı ilə yad edərək ziyarətinə gəlirlər”. Göründüyü kimi, burada ilkin-bir başa müşahidədən gələn təsvir-təqdimat vardır. Canlı və xronikal səciyyəli daşıyan bu təsvirlər Sarı Aşığın tarixi şəxsiyyət olduğunu və zəngin bir ədəbi irs qoyub getdiyini göstərir” (4, 497).

Salman Mümtazdan sonra Sarı Aşıq tərcümeyi-halının və yaradıcılığının öyrənilməsində ciddi xidmətləri olan folklorşünas tədqiqatçı və toplayıcı Bəhlul Behcətdir. Onun sözü gedən sahədəki fəaliyyəti haqqında ayrıca məqaləmizdə ətraflı mübarizə yürüdüldüyü üçün burada yalnız “Bəhlul Bəhcət. Sarı Aşığın bayatıları (Transliterasiya və ön sözün müəllifi Rza Xəlilov)” adlı kitabının (Bakı: Səda, 2006, 98 s.) iki mühüm cəhətini qeyd etməklə kifayətlənmək məqsədəuyğun görünür. Birincisi, bu kitabda Sarı Aşığın poetik üslubuna

mənsubluğu şübhə doğurmayan cinaslı bayatılara daha üstünlük və daha geniş yer verilmişdir (2, 27-94).

İkincisi, Sarı Aşıq bayatılarının bir çoxuna verilən izah və açıqlamalar böyük el sənətkarının mənsub olduğu tarixi və coğrafi mühiti əks etdirmək nöqtəyi-nəzərindən ciddi əhəmiyyətə malikdir. Məsələn, elə kitabın birinci bayatısına verilən izahı götürək:

“Aşıqəm bu dağ ilən,
El gedər bu dağ ilən,
Sənə “Yaxşı” deməzlər
Mən ölsəm bu dağ ilən.

Yaxşı Aşıqın sevgilisi olan bir qızıdır. Həkəri çayının sol kənarındakı kəndlərindən birində anası ilə olurmuş. Bukəndi Maqsudlu, ya Həkəri, ya başqa bir kənd olaraq adlandırmaq əsassızdır. Zira, bu məlum deyildir. Yaxşı orada böyük əmlak sahibi bir şəxsə ərə verilmişdir. Bu şəxsin adı “Yaman”dır, bəlkə, “Yaman” onun əsl adı olmayıb, ləqəbi olmuş olsun və xalq ona fəna xüsusiyyətlərinə görə “Yaman” ləqəbi vermişdir ki, bu da Yaxşı ilə təzad əmələ gətirdiyinə görə münasib də görünür”... (2, 27).

Sarı Aşıq irsinin öyrənilmə tarixinin birinci mərhələsi təkcə Salman Mümtaz və Bəhlul Behcət kimi böyük folklorşünasların ciddi tədqiqatlarından və toplayıcılıq fəaliyyətlərindən ibarət deyildir. Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı və filologiyasının həmin dövrünə mənsub Hənəfi Zeynallı, Əmin Abid, Əli Nazim, Həmid Araslı, Hübət Əlizadə, Əbdüləzəl Dəmirçizadə və başqa tanınmış alimlərin müxtəlif mövzulu məqalə və rəylərində Sarı Aşıq və onun poetik irsinə münasibətləri də sözü gedən mərhələnin uğurlarını zənginləşdirirdi. Bununla belə, həmin mərhələnin müəyyən məhdudluqları da mövcud idi. Məsələn, hal-hazırda Sarı Aşığa mənsubluğu heç bir şübhə doğurmayan bəzi cinas-bayatı nümunələri, xüsusən, “Zülfün su damar kimi” misrası ilə başlayan ecazkar bayatı örnəyi Salman Mümtazın və Bəhlul Behcətin yuxarıda adı çəkilən kitablarından yer almamışdı. Çox ehtimal ki, bu, toplayıcılıq işinin sonrakı dövənlərdəki kimi daha nizamlı və daha həssas şəkildə həyata keçirilməməsi ilə bağlı idi.

Sarı Aşıq irsinin öyrənilməsi tarixinin ikinci mərhələsi əsas etibarlı ilə Azərbaycan Elmlər Akademiyası Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun və görkəmli folklorşünas, professor Məmməd Hüseyin Təhmasibin uzun illər (1944-1982) rəhbərlik etdiyi Folklor Şöbəsinin tədqiqatçılıq və toplayıcılıq fəaliyyəti ilə bağlıdır. Bu mərhələdə qazanılan uğurları sırasında Sarı Aşıqın həyat və yaradıcılığı haqqında nisbətən geniş məlumat və oçerklərin “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi” kimi akademik nəşrlərdən və “Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı”, “Azərbaycan folkloru” kimi dərsliklərdən yer almasını ayrıca vurğulamaq lazımdır. Folklorşünaslıq elminin müxtəlif nəsilərə mənsub M.H.Təhmasib, Ə.Axundov, V.Vəliyev, P.Əfəndiyev, M.Seyidov, İ.Abbaslı, İ.P.Pirsultanlı, A.Nəbiyev, M.Həkimov, E.Məmmədli, S.Rüstəmov, A.Məmmədova, B.Abdulla və başqa bir sıra nümayəndələrinin elmi yaradıcılığında Sarı Aşıq mövzusu ya bir başa tədqiqat hədəfinə, yaxud müxtəlif yönlü araşdırmaların tərkib hissəsinə çevrilməyə başladı.

Digər tərəfdən, Sarı Aşıq şeirləri və bayatılarının toplanılması və nəşri sahəsində də diqqətəlayiq addımlar atıldı. Bunlardan biri 1966-cı ildə “Sarı Aşıq. Şeirlər (toplayanı, tərtib edənə və ön söz müəllifi Əhliman Axundov)” kitabının, ikincisi isə 1983-cü ildə “Azərbaycan xalq dastanları”nın arasında “Yaxşı və Aşıq” dastanının nəşr edilməsi oldu. Tanınmış folklorşünas Ə.Axundovun sözləri ilə desək, “Bu dastanın şeirləri əsasən bayatılardan

ibarətdir. Dastanda da aşiq murada çatmır, əvvəl Yaxşı, sonra isə aşiq ölür” (11,6).

Sarı Aşiq şeirlərinin orta məktəblərdə tədrisindən söz açan S.Rüstəmov isə misilsiz bayatı ustadını artıq klassik şeirimizin digər yüksək zirvələri ilə müqayisə edərək yazır:

“Sarı Aşığı görkəmli söz ustası kimi aləmdə tanıtdıran onun bayatlarıdır. Ümumiyyətlə, klassik ədəbiyyatımızda epik, lirik-fəlsəfi poema Nizaminin, rübai Məhsətinin, qəzəl Füzulinin adı ilə bağlı olduğu kimi, bayatıda Sarı Aşığın adı ilə bağlıdır. Aşığın bayatları incə, zərif və çox mənalı nəğmələrdir. Bu nəğmələr də sevən aşıqın həqiqi ürək çırpıntıları, vəfa, sədaqət, etibar, hörmət və ehtiram ifadə olunmuşdur. Böyük müşahidə qabiliyyətinə malik olan şair həmdə mürəkkəb psixoloji əhval-ruhiyyəni yaxşı duyur, bunu çox incə və poetik bir dildə ifadə etməyi bacarır” (7, 85).

İkinci mərhələnin diqqət çəkən məqamlarından biridə Sarı Aşiq poetik irsi ilə onun müasiri Lələnin poetik irsinin sərhədləri haqqındakı mübahisələr və bu mübahisələrin tədricən tarixi gerçəklik və elmi həqiqət məcrasına düşməsidir (6, 3-64). Nəhayət, Sarı Aşiq irsinin öyrənilməsi tarixinin sonuncu və nisbətən ən məhsuldar mərhələsi Müstəqillik illərini ehtiva edir.

Bu mərhələ, bir tərəfdən, Sarı aşıqşünaslığın əvvəlki mərhələlərində yaranmış bir çox əsərlərin, o cümlədən, Salman Mümtaz və Bəhlul Behcət kitablarının ilk dəfə, yaxud yenidən nəşri, digər tərəfdən, yuxarıda adları çəkilən folklorçulardan bir çoxunun sırasında yeni nəsil nümayəndələrinin tədqiqatçılıq və toplayıcılıq fəaliyyətlərinin geniş vüsət alması ilə səciyyələnir.

Müstəqillik illərində ustad sənətkarın poetik irsini lazımınca və keyfiyyətli şəkildə üzə çıxarmaq sahəsindəki ciddi cəhdlərdən biri kimi “Sarı Aşiq. Seçmə bayatılar (tərtib edəni, ön sözün müəllifi və redaktoru Hüseyn Kürdoğlu)” kitabını (Bakı: Sabah, 1993, 120 s.) göstərmək olar. Bu kitabda toplanmış bayatların ən müxtəlif mənbələrdən böyük zəhmət hesabına və yüksək zövq ilə seçildiyi, ən mühümü, kəmiyyətdən daha çox keyfiyyət prinsipinə ciddi riayət olunduğu açıq-aşkar hiss olunur. Sarı Aşığın ruhuna xitabla yazılmış məzmunlu və orijinal ön sözdə tərtibçi, eyni zamanda, özündən əvvəlki folklorçuların unudulmaz əməyini dərin minnətdarlıq hissi ilə vurğulayır:

“Zülfün su damar kimi,
Oynar su damar kimi.
Sızıldatdın Aşığı,
Yağa su damar kimi”.

Həyatiliyin, sadəliyin, təbiiliyin, xəlqiliyin bundan da gözəl bədii ifadəsini düşünmək mümkün deyil. Bu sızıltı bədbinlikdən, düşkünlükdən, küskünlükdən uzaq, həyatın bağrından qopan bir sızıltıdır, məhz aşıqanə nalədir, gözəllik eşqinin həyata çağırən şərəfli fəryadıdır.

Məzarının başındayam, Ustad! Elinə-yurduna yadigar qoyub getdiyin bayatı cəvahiratının qədrini bilənlər, onları min bir zəhmətlə ağızlardan, arxivlərdən, pünhan qalmış cümlələrdən, cürbəcür kitab haşiyələrindən, xatirat dəftərlərindən, məktublardan toplayıb nəşr etdirən elm-sənət fədailəri haqqında düşünürəm. Salman Mümtaz, Bəhlul Behcət, Əmin Abid kimi söz sərrafları bir vaxt sənin ömrünü göy əskiyyə düydürüb, qəlbini nakam qoyan Yaman bəylərin XX əsr törəmələri tərəfindən qətlə yetirildilər. Lakin onların əziz adları, yüksək əməlləri ölümsüzdür”... (10, 8-9).

Son mərhələnin nəşrləri arasında Salman Mümtazın xatirəsinə ithaf olunmuş “Sarı Aşiq. Güldəftəri (ikincinəşr, toplayanı tərtib edəni və ön söz müəllifi İlham Qəhrəman) kitabının

(Bakı: Qanun, 2018) da öz əhəmiyyəti var. Ancaq tərtibçinin Sarı Aşıq bayatılarının sayını birdən-birə hardasa minə çatdırması, fikrimizcə, tarixi gerçəkliyə və elmi həqiqətə uyğun deyil. Salman Mümtaz nəşrindən tutmuş Hüseyn Kürdoğlu nəşrinə qədər təcrübəli mütəxəssislərdən heç biri ustad aşıq bayatılarının sayını hətta müxtəlif variantları ilə birlikdə yeddi yüzə belə çıxarmayıb. Fikrimizcə, el bayatıları ilə üst-üstə düşən örnəkləri və müxtəlif variantları bir qırağa qoysaq, eyni zamanda, Sarı Aşığın əsasən cinas-bayatının misilsiz ustadı olduğunu nəzərə alsaq, onun yaratdığı bayatıların sayı hardasa 300-350 arasındadır. Ustad aşıq keyfiyyət baxımından sənətkarlığın elə yüksək bir zirvəsini fəth etmişdir ki, onun kəmiyyət baxımından hər hansı şişirtməyə ehtiyacı yoxdur.

Sarı Aşıq irsinin öyrənilməsində sonuncu mərhələnin əsas əlamətlərindən biri də bu mərhələdə ustad aşığın yaradıcılığına, elmi-nəzəri baxışın genişlənməsi və dərinləşməsidir. Qara Namazov, Məhərrəm Qasımlı, Mahmud Allahmanlı, Elxan Məmmədli, Məmməd Əliyev və başqa folklorşünas və ədəbiyyatşünasların xalq şeirinin müxtəlif məsələlər ilə bağlı tədqiqat və məqalələrində bildirilən ciddi elmi-nəzəri fikirlər arasında Sarı Aşıq poetik irsinə aid olan mülahizələr də az deyildir. Bu cəhətdən ustad aşığın poetikası ilə bağlı tədqiqat kimi professor Məhərrəm Qasımlının ilk dəfə 2015-ci ildə “Ədəbiyyat qəzeti”ndə (5 sentyabr, s. 20-21) dərc olunmuş “Bayatılarımızın heyvət heykəli – Sarı Aşıq” adlı məqaləsini ayrıca qeyd etmək lazımdır. Məqalədə Sarı Aşıq həyatı və yaradıcılığının indiyə qədər mübahisəli sayılan bir sıra məqamlarına müəyyən qədər aydınlıq gətirən müəllif, eyni zamanda, Sarı Aşıq poetikasını zənginləşdirən bəzi tezisləri ortaya qoyur. Onlardan yalnız birinin elmi-nəzəri sanbalını diqqətə çatdırmaq üçün sözü gedən məqalənin iki abzasını yada salırıq:

“Sarı Aşığın bayatıları daha çox onun sevgilisi Yaxşıya ünvanlanmış gerçək könül duyğularının, sevgi, yar həsrəti və ayrılıq göynərtisi ilə bağlı ürək çırpıntılarının nisgil dolu poetik ifadəsidir. Bununla belə, onun bayatı dünyasında ilahi eşq çalarları da sezilməkdədir. Qəribdər ki, həmin ilahi eşq çalarları ümumən aşıq poeziyası üçün daha səciyyəvi olan təsəvvüf-sufi-dərviş axarına deyil, hürufi simvolikasına meyillidir.

Bu Aşıq zində deyil,
Yatmış, özündə deyil.
Kim deyir, haqcamalı
Yaxşı üzündə deyil?

“Haqq camalı”nın Yaxşı – sevgili üzündə olması təsəvvüfün hürufi dünyagörüşünün əsas konsepsiyası (“ənəl-həq” – “Haqməndədir”) ilə birbaşa bağlıdır. Sarı Aşığın məşhur bayatlarından birində hürufiliyin əsas tarixi-ədəbi simalarından biri olan İmadəddin Nəsiminin adını çəkməsi və ən başlıcası, özünü ona bənzətməsi görünür, elə bu səbəbdəndir:

“Gözəllik, soyibəndir,
Şahmarda soyulandır.
Nəsimi tək bu Aşıq
Yolunda soyulandır” (4, 503).

Müstəqillik illərində istər tədqiqatçılıq, istərsə də toplayıcılıq sahəsində Sarı Aşıq poetik irsinin zənginləşdirilməsi və dərindən öyrənilməsi yolunda AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun və Dədə Qorqud adına Folklor İnstitutunun nəşr etdirdiyi kitabların və topluların əhəmiyyətini bir daha qeyd etmək lazım gəlir. Bu nəşrlərə çox cildli Azərbaycan

ədəbiyyatı tarixinin ilk cildlərindən tutmuş “Qarabağ: folklorda bir tarixdir (I kitab, IV kitab, VI kitab)” seriyasına qədər bir çox sanballı tədqiqatlar və folklor materialları daxildir.

Beləliklə, Sarı Aşıq tərcümeyi-halı və şəxsiyyətinin, həyatı və yaradıcılığının öyrənilməsi tarixinin əsas mərhələləri və onların başlıca xüsusiyyətləri yuxarıda ətraflı təhlil olunanlardan ibarətdir.

Məqalənin aktuallığı. Orta əsrlər Azərbaycan xalq şeirinin tədqiqi, onun nümayəndələrinin dövrümüzədək gəlib çatmış ədəbi irsinin öyrənilməsi folklorşünaslığın hər zaman öz elmi aktuallığı seçilən problemlərindən olmuşdur. Sözügedən dövrün ən qabaqcıl nümayəndəsi olan Sarı Aşıq irsi və bu baxımdan istisna deyildir. Azərbaycan xalq şeirində daha çox bayatı ustası kimi tanınan Sarı Aşıq irsinin öyrənilməsi hər zaman öz aktuallığı ilə seçilən məsələlərdən olmuşdur.

Məqalənin elmi yeniliyi. Sarı Aşıq isri, onun yaratdığı ədəbi nümunələr ümumiyyətlə Azərbaycan aşıq şeirindən bəhs edən tədqiqatlarda fraqmentar şəkildə araşdırılsa da, müstəqil şəkildə tədqiqata cəlb edilməmişdir. Bu baxımdan məqalədə ilk dəfə olaraq Sarı Aşıq irsinin öyrənilməsi tarixinə nəzər salınır.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən bakalavr və magistr pilləsində təhsil alan tələbələr, folklorşünaslıq məsələləri və xüsusilə də xalq lirikası ilə məşğul olanlar həm nəzəri, həm də praktik baxımdan faydalana bilər.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi, üç cildə, I cild, Bakı: Elm, 1960.
2. Bəhcət B. Sarı Aşığın bayatıları (transliterasiya və ön sözün müəllifi Rza Xəlilov). Bakı: Səda, 2006.
3. Qaradaği Ə. Təzkireyi-Qarabaği, RƏF, № 7602.
4. Qasımlı M. Bayatılarımızın heyvət heykəli Sarı Aşıq // “Folklor və ədəbiyyat araşdırmaları (I kitab)”. Bakı: Elm və təhsil, 2017.
5. Mümtaz S. Sarı Aşıq və bayatıları (Redaktoru S. Hüseyin), Bakı: Azərneşr, 1935.
6. Pirsultanlı S.P. Pöeziyamızda Sarı Aşığın bayatı zirvəsi, Bakı: Azərneşr, 2011.
7. Rüstəmov S. Sarı Aşıq // “Azərbaycan dili və ədəbiyyat tədrisi” məcmuəsi, 1973, № 4
8. Sarı Aşıq (toplayanı Məhəmməd İbadi Qaraxanlı (Alışiq), Təbriz: Əxbər, 2007 (1386).
9. Sarı Aşıq. Gül dəftəri (ikinci nəşr, toplayanı, tərtib edəni və ön söz müəllifi. Qəhrəman), Bakı: Qanun, 2018, 280 s.
10. Sarı Aşıq. Seçmə bayatılar (tərtib edəni və ön söz müəllifi Kürdoğlu H.). Bakı: Sabah, 1993.
11. Sarı Aşıq. Şeirlər (toplayanı, tərtib edəni və ön söz müəllifi Axundov Ə.). Bakı: Azərneşr, 1966.

К. Мамедова

Из истории изучения наследия Сары Ашуга

Резюме

В данной статье исследуются статьи, книги и фольклорные материалы ученых-исследователей, посвященные видному представителю Азербайджанской народной лирики XVII века Сары Ашугу. Сары Ашуг известен как создатель уникальных

образцов баяты и дастана «Яхши-Яман», построенный на чередовании прозы и образцов баяты.

Если классифицировать все исследования в этой области, то можно прийти к выводу что, все эти труды в основном направлены на изучение таких проблем, как – Сары Ашуг мастер баяты; Сары Ашуг создатель дастана «Яхши-Яман»; Сары Ашуг мастер баяты-загадок и т.д. Все эти вопросы в статье были исследованы на основе подробного и богатого материала из научного наследия Азербайджанских ученых-фольклористов.

K. Mammadova

About history of studying of Sari Ashug`s heritage

Summary

In this article articles, books and the folklore materials of scientists-researchers devoted to the prominent representative of Azerbaijani national lyrics of the 17th century of Sari Ashug are investigated. Sari Ashug it is known as the creator of unique samples of a bayati and dastan “Yakhshi-Yaman” constructed on alternation of prose and samples of a bayati.

If we classify all researches in this area, then it is possible to come to a conclusion that, all these works are generally directed to studying of such problems as – Sari Ashug the master of a bayati-riddles; Sari Ashug creator of a dastan “Yakhshi-Yaman”, etc. All these questions in article were investigated on the basis of detailed and rich material from scientific heritage of the Azerbaijani scientists-specialists in folklore.

Redaksiyaya daxil olub: 03.05.2019